

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 29. března 2016 ve věci č. 16899/13 – *Kocherov a Sergeyeva proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru o porušení článku 8 Úmluvy (právo na respektování rodinného života) v souvislosti s rozhodnutím, kterým byla stěžovateli trpícímu lehkým mentálním postižením omezena rodičovská odpovědnost. Šesti hlasy proti jednomu dále Soud rozhodl, že není nezbytné zabývat se namítaným porušením článku 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stížnost podal muž s lehkým mentálním postižením, který v letech 1983 až 2012 pobýval v zařízení sociální péče v Petrohradu, a jeho dcera, narozená v květnu 2007. Matka stěžovatelky – rovněž obyvatelka zařízení – byla z důvodu duševní poruchy zbavena svéprávnosti. V červenci 2007 byla stěžovatelka umístěna do dětského domova. Během celého jejího pobytu v domově s ní stěžovatel udržoval pravidelný kontakt. V únoru 2012 byl stěžovatel na základě lékařského vyšetření propuštěn ze zařízení a nastěhoval se do nájemního bytu, který získal od města. V souvislosti s tím informoval dětský domov, že zamýšlí převzít stěžovatelku do své péče. Dětský domov následně podal soudu návrh na omezení stěžovatelovy rodičovské odpovědnosti.

V soudním řízení předložil dětský domov nedatované zprávy svého personálu, dle nichž má stěžovatelka potíže při komunikaci se svými rodiči a pociťuje v jejich přítomnosti strach, úzkost a emoční napětí. Stěžovatel také předložil několik písemných důkazů. Zpráva znalecké komise z října 2011 obsahovala výsledky jeho psychiatrického vyšetření: uváděla, že stěžovatel je osobou se sníženou inteligencí, avšak umí číst, psát i počítat, v zařízení si sám vařil a udržoval svůj pokoj v pořádku a čistotě; navíc během pobytu v této instituci pracoval a vydělané peníze si odkládal. Zpráva uzavírala, že stěžovatele lze ze zařízení sociální péče propustit a jeho zdravotní stav mu plně umožňuje vykonávat rodičovskou odpovědnost. Dle zprávy opatrovnického orgánu z února 2012 byly podmínky v bytě stěžovatele pro jeho dceru vhodné. Zařízení sociální péče v dopise ze stejného měsíce uvedlo, že stěžovatel svou dceru v dětském domově pravidelně navštěvoval a po nastěhování do vlastního bytu ji přihlásil do mateřské školy, že ho lze označit za zodpovědného člověka s realistickými životními plány a stabilním duševním stavem, který nevykazuje znaky agrese ani citové nerovnováhy a nepotřebuje další léčbu.

Před soudem stěžovatel uvedl, že předání dítěte do jeho péče může proběhnout i postupně a za asistence a dohledu příslušných orgánů sociální péče. Zástupci dětského domova trvali na tom, že takový krok by byl předčasný. Zaměstnankyně zařízení sociální péče potvrdila, že stěžovatel pobýval v této instituci ve vlastním pokoji, přičemž si sám nakupoval i vařil, mohl zařízení volně opouštět, pracoval částečně v zařízení a částečně mimo něj.

Rozsudkem z března 2012 soud rozhodl o omezení stěžovatelovy rodičovské odpovědnosti. S odkazem na výše zmíněné nedatované zprávy personálu dětského domova konstatoval, že svěřením dcery do péče stěžovatele by nebylo v jejím nejlepším zájmu; poukázal mj. na to, že stěžovatelka se svými rodiči nikdy nežila, takže si na ně nemohla zvyknout. Uvedl dále, že stěžovatel pobýval od dětství ve specializované státní instituci pro mentálně postižené osoby, kterou opustil teprve před měsícem, a nemá proto žádné zkušenosti s výchovou dětí. Soud též upozornil na to, že matka stěžovatelky má volný přístup do stěžovatelova bytu, přičemž jde o osobu zbavenou svéprávnosti; dle

soudu není spolehlivě prokázáno, že stěžovatelka by u svých rodičů byla v bezpečí. Tento argument soud posléze zopakoval i s výslovným odkazem na stěžovatelovo mentální postižení. Soud konečně poukázal na to, že vzhledem k výši svého měsíčního výdělku by stěžovatel nebyl schopen se náležitě o svou dceru postarat. Závěrem soud nicméně dodal, že pokud výše uvedené důvody pro omezení rodičovské odpovědnosti pominou, stěžovatel může žádat o zrušení tohoto opatření.

Odvolací soud v červenci 2012 rozsudek potvrdil se stejným odůvodněním jako soud prvního stupně.

V dubnu 2013 soud na návrh stěžovatele zrušil omezení jeho rodičovské odpovědnosti a rozhodl o svěření stěžovatelky do jeho péče. Vzal v potaz mj. to, že dcera se již v jeho přítomnosti cítí dobře, že stěžovatel samostatný život zvládá bez problémů a od zaměstnavatele získal pozitivní reference, že má stabilní příjem v dostatečné výši na to, aby se mohl postarat o sebe i o svou dceru, že matce dítěte byla v mezidobí navracena svéprávnost a že stěžovatel předložil lékařskou zprávu z března 2013, dle níž je plně schopen pečovat o své dítě. Od května 2013 žijí otec s dcerou ve společné domácnosti.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že v důsledku rozsudku z března 2012 nemohli žít spolu jako rodina, což vedlo k porušení jejich práva na respektování rodinného života.

Dle Soudu v projednávané věci není pochyb o tom, že předmětným opatřením došlo k zásahu do namítaného práva, že tento zásah byl v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíl ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy, a to konkrétně ochranu „zdraví a morálky“, jakož i „práv a svobod“ nezletilé stěžovatelky.

Klíčovou otázkou tedy v projednávané věci bylo, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti, tj. zda byl založen na důvodech, které lze označit za relevantní a dostatečné, a to s ohledem na závazek státu, aby v zásadě umožnil zachování vazeb mezi rodiči a jejich dětmi, přičemž hlavním kritériem musí být nejlepší zájem dítěte (*Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, rozsudek ze dne 26. února 2002, § 65). V této souvislosti Soud podotkl, že rozhodnutí o omezení stěžovatelovy rodičovské odpovědnosti nemělo za následek rozdělení stěžovatelů, jelikož do té doby nikdy společně nežili, ani neovlivnilo právo stěžovatele navštěvovat svou dceru v dětském domově, které i po rozhodnutí zůstalo neomezené. Šlo navíc o opatření dočasné povahy – ve skutečnosti setrvalo v platnosti jen krátce přes rok. Pokud jde o důvody uvedené v namítaných rozhodnutích, Soud uvedl, že je připraven uznat je za relevantní pro hledání spravedlivé rovnováhy mezi v projednávané věci dotčenými zájmy, avšak z následujících důvodů je nelze považovat za založené na dostatečných důkazech.

Zaprvé, soud v rozsudku z března 2012 shledal existenci komunikačních potíží mezi stěžovateli. Opíral se přitom o zprávy personálu dětského domova, aniž se ale zabýval tím, kdy byly tyto zprávy vydány nebo k jakému období se vztahují. Na ústním jednání dokonce zástupci dětského domova připustili, že obavy stěžovatelky z jejich rodičů mezitím pominuly; soudy však tuto skutečnost nechaly bez povšimnutí. Nevzaly v potaz ani důkazy předložené stěžovatelem, dle nichž svou dceru pravidelně navštěvoval a komunikoval s ní. Vnitrostátní soudy v této situaci mohly nařídít komplexní psychologické vyšetření dítěte nezávislým znalcem, což ale neudělaly. Místo toho zvolily formalistický přístup, když toliko potvrdily pozici dětského domova a zcela pominuly důkazy a argumenty předložené stěžovatelem.

Zadruhé, co se týče nedostatku zkušeností stěžovatele s výchovou dětí, případně skutečnosti, že žil dlouhou dobu v zařízení sociální péče, tyto faktory samy o sobě nelze dle Soudu považovat za legitimní důvod pro omezení rodičovské odpovědnosti či ponechání dítěte ve veřejné péči. Stěžovatel nadto poskytl vnitrostátním soudům množství dokumentů, které – stejně tak jako výpověď zaměstnankyně zařízení na ústním jednání – svědčily o tom, že před propuštěním ze zařízení i po něm

byl do značné míry schopen samostatného života. Žádný z těchto důkazů nebyl před vnitrostátními soudy zpochybněn.

Zatřetí, vnitrostátní soudy nezpochybnilly autentičnost či správnost zprávy znalecké komise z října 2011, předložené stěžovatelem, která jednoznačně uzavírá, že jeho zdravotní stav mu plně umožňuje vykonávat rodičovskou odpovědnost. Přesto soudy shledaly, že vzhledem ke stěžovatelovu mentálnímu postižení není spolehlivě prokázáno, že by u něj jeho dcera byla v bezpečí. Dle Soudu není zřejmé, jaký další důkaz měl stěžovatel vnitrostátním soudům poskytnout, aby prokázal, že jeho duševní stav nepředstavuje pro jeho dceru nebezpečí.

Začtvrté, vnitrostátní soudy odůvodnily své obavy o bezpečí stěžovatelky též poukazem na skutečnost, že její matka je zbavena svéprávnosti, přičemž má volný přístup do stěžovatelova bytu. Dle Soudu nicméně samotný fakt zbavení svéprávnosti neznamená, že daná osoba je nebezpečná pro své okolí. Vnitrostátní soudy měly přesvědčivě prokázat, že matka stěžovatelky znamená pro ni nebezpečí takového rozsahu, že to znemožňuje její svěření do péče otce. To však neučinily a svůj závěr neopřely o žádnou lékařskou zprávu či jiný ústní nebo písemný důkaz.

A konečně *zapáté*, pokud jde o otázku, zda měl stěžovatel v dané době dostatek finančních prostředků, aby byl schopen náležitě se postarat o svou dceru, Soud konstatoval, že není třeba spekulovat, zda byl příjem stěžovatele dostatečný k tomu, aby pro svou dceru zajistil adekvátní životní úroveň, jelikož případné finanční potíže stěžovatele samy o sobě nelze v žádném případě považovat za postačující důvod k omezení jeho rodičovské odpovědnosti.

Ve světle uvedeného Soud dospěl k závěru, že důvody, o něž se opřely rozsudky vnitrostátních soudů, nebyly dostatečné k tomu, aby ospravedlnily namítaný zásah. K porušení článku 8 Úmluvy tedy došlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatel dále namítal, že omezení jeho rodičovské odpovědnosti mělo diskriminační povahu, jelikož bylo přijato z důvodu jeho mentálního postižení a bylo motivováno pouze předsudky příslušných orgánů vůči duševně nemocným osobám.

Soud připomněl, že pokud je vznesena námitka porušení hmotněprávního ustanovení Úmluvy jak samostatně, tak ve spojení s článkem 14 a je shledáno porušení tohoto hmotněprávního ustanovení, není zpravidla nezbytné, aby se Soud zabýval i článkem 14, ledaže by zjevná nerovnost v zacházení při výkonu daného práva představovala stěžejní aspekt případu (*Dudgeon proti Spojenému království*, č. 7525/76, rozsudek ze dne 22. října 1981, § 67). V projednávané věci Soud nicméně nutnost takového postupu neshledal.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Keller se ve svém nesouhlasném stanovisku sice ztotožnila se závěrem většiny ohledně porušení článku 8 Úmluvy, avšak vyjádřila názor, že v dané věci bylo potřeba zabývat se i námitkou porušení článku 14 ve spojení s článkem 8. Stěžovatel totiž dle ní měl hájitelné tvrzení, že jeho rodičovská odpovědnost byla omezena z důvodu jeho mentálního postižení, které se tudíž jeví jako stěžejní aspekt případu. Soudkyně Keller dále uvedla, že argumentace vnitrostátních orgánů je založena na obecných stereotypech o neschopnosti mentálně postižených osob pečovat o své děti a nevěnuje se rodičovské způsobilosti stěžovatele v konkrétních okolnostech případu. Vnitrostátní orgány rovněž vůbec nezvažily přijetí méně závažných opatření, byť stěžovatel byl připraven v tomto směru spolupracovat a sám dokonce navrhl postupné převzetí dítěte do své péče za asistence a dohledu příslušných orgánů sociální péče.